

4. Теорія і методика професійної освіти

**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ ЗА
ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ**

Кравчинська Т. С., к. пед. н.,
старший викладач кафедри філософії і освіти дорослих
Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України

У статті проаналізовано проблему управління дистанційним навчанням у закладах післядипломної педагогічної освіти. Розглянуто основні поняття дистанційного навчання. Обґрунтовано специфіку застосування управління дистанційним навчанням на прикладі платформи Moodle.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, дистанційна освіта, дистанційне навчання, управління дистанційним навчанням, платформа Moodle.

Кравчинська Т. С.

**ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ
ПРОЦЕССОМ ПРИ ДИСТАНЦИОННОЙ ФОРМЕ ОБУЧЕНИЯ**

В статье рассмотрена проблема управления дистанционным обучением в учреждениях последипломного педагогического образования. Рассмотрены основные понятия дистанционного обучения. Раскрыто специфику управления дистанционным обучением на примере платформы Moodle.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, дистанционное образование, дистанционное обучение, управление дистанционным обучением, платформа Moodle.

Kravchinska T.S.

FEATURES OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESS IN DISTANCE LEARNING

The article analyzes the problems of managing of distance learning in institutions of postgraduate pedagogical education. The basic concepts of distance learning are described in the article. The specification of applications of remote training on the example platform Moodle is actualized .

Key words: postgraduate pedagogical education, distance education, distance learning, management of distance learning, platform Moodle.

Постановка проблеми. Сьогодні дистанційне навчання становить собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти, яке призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання та стану здоров'я. Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну вищу освіту або підвищувати кваліфікацію і має такі переваги, як гнучкість, актуальність, зручність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів для здобуття освіти.

Останнім часом проблемі дистанційного навчання приділяється велика увага в педагогічній літературі, тому що дистанційне навчання є однією з форм неперервної освіти, яка покликана реалізувати права людини на освіту й отримання інформації. Саме тому у статті розглянуто його теоретичні основи та особливості управління.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Актуальність теми дистанційного навчання полягає в тому, що результати суспільного прогресу,

раніше зосереджені в сфері технологій сьогодні концентруються в інформаційній сфері. Тому, дистанційну форму навчання називають освітньою системою XXI століття, що дає сьогодні можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією, незалежно від тимчасових і просторових поясів. Крім того, системи дистанційної освіти дають рівні можливості всім людям незалежно від соціального стану в будь-яких районах країни та за кордоном реалізувати права людини на освіту й отримання інформації.

Науковці розглядають дистанційне навчання як педагогічну технологію яка керується, дидактично забезпечена, контролюється та основами якої виступає самостійна робота тих, хто навчається і яка передбачає в навчанні упровадження інформаційних технологій [10; 11].

Проблемою розроблення та впровадження дистанційної форми навчання у практику роботи навчальних закладів досліджували вчені Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України, а саме науковому забезпеченню дистанційної професійної освіти, організаційно-педагогічним основам дистанційного навчання, присвячені роботи В. Гравіта, Н. Клокар, Л. Ляхоцької [7], В. Олійника [9; 10], О. Самойленка [11].

Дистанційна форма навчання, як будь-яка інша форма навчання, не може бути ізольованою від загальної системи освіти. Дистанційне навчання – вже досить поширена форма навчання для України, тому багато труднощів виникає в процесі її застосування. На сучасному етапі управління в системі дистанційного навчання потребує фундаментальної розробки на основі теорії управління соціальними системами, наукових підходів, синтезу філософії та психології освіти, врахування особливостей функціонування закладу освіти як відкритої, динамічної, детермінованої системи. Досвід використання різноманітної комп'ютерної техніки накопичено в різних ланках освіти й висвітлено в багатьох вітчизняних та закордонних виданнях, але немає чітких розробок щодо управління в системі дистанційного навчання, що і визначає проблему нашого дослідження. Тому **метою** статті є аналіз особливостей

управління дистанційним навчанням. Відповідно до поставленої мети визначено основні **завдання**: 1) визначити особливості управління дистанційним навчанням; 2) обґрунтувати специфіку застосування управління дистанційним навчанням на прикладі платформи Moodle.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою дистанційного навчання є надання громадянам нашої держави можливості отримання якісних знань, набуття відповідних умінь та навичок за місцем їх проживання або тимчасового перебування з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та відповідного програмного забезпечення [6].

Відповідно до Положення про дистанційне навчання – під дистанційним навчанням розуміється «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [7].

В. Олійник зазначає, що дистанційне навчання – індивідуальний процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, яке відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій. Саме дистанційне навчання, як прогресивна педагогічна технологія, в сучасних умовах може відіграти роль каталізатора процесу реформування системи підвищення кваліфікації [9].

Сьогодні широкого застосування набули поняття дистанційна освіта і дистанційне навчання. У цьому аспекті дистанційна освіта – освіта, що реалізується за допомогою дистанційного навчання. Відповідно дистанційне навчання як нова форма обґрунтовано відноситься до основного педагогічного поняття, педагогічна сутність якої полягає в керованій самостійній роботі

суб'єктів навчання з широким застосуванням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Отже, дистанційне навчання – це цілеспрямований процес інтерактивного (діалогового), асинхронного або синхронного взаємодії викладача і студентів між собою і з засобами навчання, індиферентний до їх розташування у просторі та узгоджений у часі. А дистанційна освіта – це освіта, що реалізовується за допомогою дистанційного навчання, по завершенні якого видається диплом або інший документ [3]. Дистанційне навчання – спосіб реалізації процесу навчання, заснований на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дозволяють здійснювати навчання на відстані без безпосереднього, особистого контакту між викладачем і учням. Навчання на відстані, яке забезпечує можливість вчитися тоді, коли зручно, у власному темпі та у зручний термін. При цьому не потрібно витратити час на дорогу.

За допомогою дистанційного навчання можуть бути реалізовані наступні освітні послуги: підготовчі курси; отримання освіти; продовження або підвищення професійної освіти; сертифіковані програми; контрактні програми на замовлення. А потенційними споживачами системи дистанційного навчання є: особи, які проживають у віддалених від вузівських центрів районах; особи, які бажають підвищити свою кваліфікацію, придбати нові знання або отримати другу освіту; абітурієнти; особи з обмеженими фізичними можливостями; військовослужбовці та члени їх сімей; особи, які бажають здобути освіту в закордонних освітніх закладах; особи, які прагнуть освоїти освітню програму в стислі терміни тощо [4].

Актуальність дистанційного навчання проявляється у можливості упровадження новітніх педагогічних, психологічних і методологічних розробок з розбиттям матеріалу на окремі функціонально завершені модулі (теми), які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента (слухача) або групи загалом. Дистанційні курси, на яких побудовано

дистанційне навчання мають цілу низку позитивних динамічних характеристик [10]:

- гнучкість – можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів (слухачів). Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації з незрозумілих тем, а також низки питань – підказок тощо;

- актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;

- зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;

- модульність – розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;

- економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мульти доступу до них;

- раціональність – можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів;

- інтерактивність – активне спілкування між студентами групи й викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;

- діагностичність – більші можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, відсутність психологічних бар'єрів;

- географічна необмеженість – відсутність географічних кордонів для здобуття освіти, різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу.

Таким чином, дистанційне навчання – нова організація освітнього процесу, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів

навчання, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самостійного навчання. Призначена для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання, стану здоров'я. Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладення матеріалу. Процес навчання може відбуватися будь-де і будь-коли, єдина умова – доступ до мережі Інтернет.

Дистанційна форма навчання, як будь-яка інша форма навчання, не може бути ізольованою від загальної системи освіти. Відповідно, дистанційне навчання – це система навчання, яке передбачає навчально-виховний процес, як і система навчання воно підпорядковується процесу управління. А система управління дистанційним навчанням – програмне забезпечення, призначене для організації освітнього процесу та контролю за навчанням через Інтернет та/або локальну мережу [1].

Класики менеджменту М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі виходять із чотирьох функцій управління: планування, мотивація, організація і контроль [8]. На нашу думку, саме підхід американських учених є продуктивним у плані систематизації різноманітних функцій управління для дистанційної форми навчання. Отже, управління дистанційним навчанням – система управління навчальною діяльністю, яка використовується для розробки та поширення навчальних онлайн-матеріалів, організації процесу навчання із забезпеченням спільного доступу (організація освітнього процесу в дистанційному навчанні повинна забезпечувати швидкий зворотний зв'язок між тьютором і слухачем), мотивації слухачів та контролю виконання та засвоєння навчальних матеріалів.

Управління передбачає насамперед взаємодію всіх систем, які забезпечують освітній процес – це адміністративна система, яка забезпечуватиме маркетинг освітніх послуг, планування робіт, регулювання, контроль і моніторинг навчання. Викладачі-тьютори, які безпосередньо виконують навчання слухачів за дистанційною формою, реалізують ці функції управління:

– планування – передбачає рішення того, якими повинні бути цілі й що потрібно робити, щоб досягнути цих цілей (складання навчально-тематичних планів);

– організація – це процес створення певної структури дій, які дають можливість ефективно працювати для досягнення цілей (розроблення модулів, спецкурсів, тем (важливо враховувати, що основною формою організації навчального процесу за дистанційною формою є самостійна робота слухачів) та заповнення курсу на платформі для проходження дистанційного навчання);

– мотивація – це процес спонукання слухачів до діяльності для досягнення цілей;

– контроль – перевірка виконання завдань та рівня засвоєння навчального матеріалу.

Управлінські процеси в системі дистанційного навчання – це соціальні процеси, які спрямовані на одержання освітніх послуг суб'єктами управління – студентами (слухачами). У системі дистанційного навчання не існує ні вікових, ні гендерних, ні територіальних, ні статусних, ні майнових, ні фізичних обмежень. Пріоритетними принципами організації дистанційного навчання є самостійна робота студентів (слухачів), але це не виключає принцип сумісної діяльності студента (слухача) і викладача на всіх етапах навчання, принцип індивідуалізації, системності й контекстності навчання; принцип елективності навчання, а також принцип рефлексивності.

У сучасному інформаційному суспільстві Moodle набуває все більшого поширення. Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), яке може використовуватися як платформа для електронного, в тому числі дистанційного навчання. Moodle – це безкоштовна, відкрита (Open Source) система управління навчанням. Вона реалізує філософію «педагогіки соціального конструктивізму» та орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та учнями, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів, а також підтримки очного навчання. Moodle перекладена на десятки мов, в числі й на українську. Система використовується

у 175 країнах світу. Головним розробником системи є Martin Dougiamas з Австралії. Цей проект є відкритим та в ньому бере участь і велика кількість інших розробників [2].

Сьогодні система використовується не лише в закладах вищої школи, а й загальноосвітніх школах, некомерційних організаціях, приватних компаніях, індивідуальними викладачами і навіть, батьками, що самостійно навчають дітей. Цьому сприяє те, що система придатна для використання не тільки в варіанті роботи в глобальних мереж, а й легко адаптується під самодостатню платформу для створення локальних однокористувацьких оф-лайн навчальних ресурсів, та ресурсів, здатних повноцінно функціонувати в рамках локальних мереж. Цей комплекс забезпечує розробника навчального ресурсу великою кількістю інструментів, які надають можливість співпрацювати на рівнях слухач – слухач, слухач – викладач, викладач – слухач в мережному варіанті, або слухач – система керування курсом, система керування курсом – слухач в оф-лайн режимі роботи. При підготовці та проведенні занять на платформі Moodle викладач може використовувати її можливості, за допомогою яких організовує вивчення матеріалу таким чином, щоб форми навчання відповідали цілям та задачам конкретних занять.

Основні характеристики системи, які дозволили їй стати визнаним лідером серед програмного забезпечення цього типу:

- розширена функціональність (викладення матеріалів, перевірка знань, аналіз активності слухачів, простота оновлення контенту; можливість створення копій, висока стійкість);

- низька вартість впровадження – сама система безкоштовна, відсутні обмеження за кількістю ліцензій на слухачів та підтримуваних курсів. Витрати на впровадження системи, розробку курсів і супровід – мінімальні, вони не потребують спеціальних технічних знань (адмініструвати систему здатний користувач з поглибленими знаннями в області мережних технологій, а при створенні курсу визначальний характер мають тільки знання в тій області, по

якій створюється курс, з технічних знань для автора достатньо мати вміння впевненого користувача комп'ютера);

- наявність вбудованих засобів розробки та редагування навчального контенту, інтеграції різноманітних освітніх матеріалів різного призначення та підтримка міжнародного стандарту SCORM – основи обміну електронними курсами, що забезпечує перенесення ресурсів в інші системи (з інших систем);

- модульність – наявність в навчальних курсах набору блоків матеріалу, які можуть бути використані в інших курсах;

- зручність та простота використання – інтуїтивно зрозумілий інтерфейс та технологія навчання (можливість легко знайти меню допомоги, простота переходу від одного розділу до іншого, можливість підказок інструктора тощо);

- наявність вебсайту Moodle.org, який виступає в ролі централізованого джерела інформації, дискусій та співпраці серед користувачів Moodle – системних адміністраторів, викладачів, дослідників, проектувальників і, звісно, розробників. Сайт постійно розвивається, щоб забезпечувати потреби суспільства.

Платформа дистанційного навчання Moodle, яка є предметом розгляду дослідження, за великою кількістю критеріїв, є одноосібним лідером серед подібних програм. Крім того, вона підтримується і постійно розвивається величезним та стійким міжнародним співтовариством. Не зважаючи на її простоту та дружність веб-інтерфейсу, оволодіння системою дистанційного навчання Moodle все ж вимагає певного напруження.

Таким чином, основна увага при розробці та впровадженні систем дистанційного навчання приділяється питанням управління навчальним процесом, обліку результатів навчання та тестування інтеграції з механізмами електронного спілкування і зовнішніми системами. З розвитком дистанційної освіти та появою подібних систем все більшу увагу починають приділяти розробці багато платформних систем, що відповідають міжнародним стандартам.

Висновки. Визначено особливості управління дистанційним навчанням які залежать від особливостей дистанційної форми навчання, а саме: оперативні (подолання бар'єрів у просторі та часі); інформаційні (зростає доступність освітньої інформації); комунікативні (збільшується кількість потенційних учасників навчання); педагогічні (внаслідок специфіки дистанційних телекомунікацій навчання стає більш мотивованим, інтерактивним, технологічним індивідуалізованим); психологічні (створення більш комфортних, у порівнянні з традиційними, емоційно-психологічних умов для самовираження); економічні (загальні витрати па навчання зменшуються); ергономічні (можливість розподілу часу занять за зручним для себе графіком і темпом).

Розкрито специфіку застосування управління дистанційним навчанням на прикладі платформи Moodle. Платформа дистанційного навчання Moodle, за великою кількістю критеріїв, є одноосібним лідером серед подібних програм. Крім того, вона підтримується і постійно розвивається величезним та стійким міжнародним співтовариством. Незважаючи на її простоту та дружність веб-інтерфейсу, оволодіння системою дистанційного навчання Moodle все ж вимагає певного напруження та навчання.

Література:

1. Андреев О. О. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання : монографія / О. О. Андреев, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко, О. Г. Колгатін, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхоцька, Н. Г. Сиротенко, Н. Є. Твердохлебова. – ХНАДУ, Харків : «Міськдрук», 2013. – 212 с.

2. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle / А. М. Анисимов. – Учебное пособие. 2-е издание исправленное и дополненное. – Харьков, ХНАГХ, 2009. – 292 стр.

3. Бакалов В. П. Дистанційне навчання. Концепція, зміст, управління / В. П. Бакалов, Б. І. Крук, О. Б. Журавльова. – М. : Изд-ва «Гаряча Лінія – Телекому», 2008. – 107 с.
4. Белозубов А. В. Система дистанційного навчання Moodle. Учебно-методическое пособие. / А. В. Белозубов, Д. Г. Николаев – СПб., 2007. – 108 с.
5. Давидов Д. А. Дистанційна освіта та навчання : учеб.-метод. Посібник. / Д. А. Давидов, Р. Г. Шарафі. – К. : Деміург, 2005.
6. Калачова Л. В. Використання Moodle у підвищенні кваліфікації викладачів закладів післядипломної освіти / Л. В. Калачова // Матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції «Moodle Moot Ukraine 2013. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle», м. Київ, 30-31 травня 2013 р. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://2013.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=41>
7. Ляхощка Л. Л. Підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти : технології дистанційного навчання / Л. Л. Ляхощка // Education and Pedagogical Sciences («Освіта та педагогічна наука»). – «Освіта Донбасу». – № 1 (162), 2014 – С. 5–13.
8. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2005. – 720 с.
9. Олійник В. В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта і дистанційне навчання в запитах і відповідях : наук.-метод. посіб. / В. В. Олійник ; НАПН України, Ун-т менедж. Освіти. – К. : «А.С.К.» 2013. – 312 с.
10. Олійник В.В. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання /За заг. ред. В. В. Олійника. – К. : Логос , 2006. – 408 с.
11. Самойленко О. М. Основи роботи у системі дистанційного навчання Moodle в закладах післядипломної педагогічної освіти : метод. реком. / О. М. Самойленко, Н. С. Ручинська. – Херсон, 2010. – 24 с.